

SAMENVATTINGEN / RÉSUMÉS / SUMMARIES

SOPHIE DE SCHAEPDRIJVER

TWEE VADERLANDEN

België verheven en verworpen, 1914-1918

De Duitse invasie van België in 1914 werd vrijwel onmiddellijk één van de morele twistpunten van de oorlog. Terwijl de Entente het land tot martelaar voor het Europese recht verhief – en daarmee de eigen positie voorstelde als een strijd voor datzelfde recht – gold België in het Duitse commentaar als een loutere constructie van de Europese diplomatie, een voorstelling van zaken die de invasie vergoelijkte. Ook in België zelf ontwikkelden zich twee onderscheiden zienswijzen rond de tegengestelde polen van “transcendentie” en “kunstmatigheid”.

De onder de bezetting ontstane patriottische cultus trachtte de “geest van 1914” hoog te houden en benadrukte daartoe de rechtvaardigheid van de, alle offers waardige Belgische zaak. Naarmate, in de loop van de bezetting, de spanningen binnen de bevolking toenamen en de marsorders van 1914 steeds abstracter klonken, groeide een zekere onverschilligheid ten aanzien van dit patriottisme.

Een systematisch contra-patriottisme ontstond binnen het ‘activisme’: Vlaamsgezinde kringen, die bereid waren in te gaan op de “Vlaamse politiek” van de bezetter, ontwikkelden ter rechtvaardiging van de eigen positie gaandeweg een eigen perspectief, waarin de verdediging van het, door de kunstmatige staat België bedreigde, “werkelijke vaderland” Vlaanderen centraal stond. Het activistische contra-patriottisme zou na de oorlog de Vlaamse Beweging sterk beïnvloeden, en daarmee de notie van België’s onvermijdelijke kunstmatigheid versterken. Deze in de Duitse oorlogsretoriek zo centrale notie kende daarmee een langere levensduur dan de notie van het heroïsche, “transcendente” België, notie die op het internationale vlak als evenzoveel oorlogspropaganda werd verworpen, en ook in België zelf de ontgoochelingen van de na-oorlog niet overleefde.

SOPHIE DE SCHAEPDRIJVER

TWO FATHERLANDS

The Idea of Belgium between Exaltation and Rejection, 1914-1918

The German invasion of Belgium in 1914 became promptly one of the moral issues of the war. The Entente elevated Belgium to the status of martyr for the cause of European justice, thereby elevating its own conduct of the war as a struggle in the name of justice. The German discourse minimised the act of invasion by dismissing the invaded country as an accidental construction of European diplomacy. Both wartime perspectives on Belgium – transcendence vs. artificiality – emerged, in a parallel fashion, within the occupied country itself.

An underground patriotic discourse sought to uphold the “spirit of 1914”, emphasising the eminent rightness and overriding importance of the Belgian cause. As the occupation

wore on and tensions within the population deepened, and the marching orders of 1914 paled into abstraction, so this discourse of patriotism met with increasing indifference.

Meanwhile, a coherent counter-discourse emerged in the circles of so-called “activism” (namely, that part of the Flemish Movement willing to collaborate with the occupying forces, who were pursuing a “Flemish policy”). Activism’s self-justificatory counter-patriotism centered on the notion of the defence of Flanders, an authentic “true Fatherland” ostensibly threatened by artificial Belgium, a mere state. Activist counter-patriotism was to influence significantly the postwar Flemish Movement, thus reinforcing the notion of Belgium’s ineluctable artificiality. This notion, which had been such a central element of German wartime rhetoric, thus cast a longer shadow than the notion of heroic, “transcendental” Belgium, which at the international level was widely and swiftly dismissed as so much war propaganda, and which, in Belgium itself, foundered amidst the disillusionments of the post-war era.

AUORE FRANÇOIS & FRÉDÉRIC VESENTINI

ESSAY OVER DE OORSPRONG VAN HET DOOR DE DUITSERS IN AUGUSTUS 1914
TE TAMINES EN DINANT AANGERICHTE BLOEDBAD

Tamines en Dinant zijn twee Belgische steden die zwaar onder de Duitse inval in 1914 hebben geleden. De eindbalans maakt gewag van talrijke executies van burgers (384 te Tamines en 674 te Dinant), een onbepaald aantal gewonden en belangrijke materiële schade ingevolge bombardementen, plunderingen en branden. Dergelijke opzettelijke en willekeurige massacres zijn kenschetsend voor de Grote Oorlog. Wat was de aanleiding tot dat ongemeen brutaal optreden ?

In het licht van recente studies en van psychosociologisch onderzoek van het geweld proberen wij aan de hand van een totnogtoe vaak verwaarloosde bron, nl. de getuigenissen van de slachtoffers, die vraag te beantwoorden. De wedersamenstelling van de bloedbaden te Tamines en Dinant die tot stand kwam dankzij de in de fondsen Schmitz en Nieuwland bewaarde verhalen van overlevenden, werpt een nieuw licht op de Duitse vrijschuttersthesi.

Volgens deze in het Witboek van 1915 bevestigde zienswijze, lag de oorzaak van de geweldpleging te Tamines en Dinant bij de eigen bevolking. Het onderzoek van de feiten en van hun context bewijst dat een massale deelname van de burgers aan de strijd onmogelijk was. De Belgische versie als zouden de Duitse beschuldigingen tot een rechtvaardiging a posteriori kunnen herleid worden lijkt ons twijfelachtig. De getuigenissen van de burgers leiden tot volgende vaststelling: zowel in hun verklaringen als in hun houding leken tal van Duitse soldaten die aan de gewelddaden hadden deelgenomen rotsvast overtuigd van de schuld van hun slachtoffers. In 1917 verklaarde Fernand Van Langenhove, die hierin later door Alan Kramer werd bijgetreden, dat de

Duitse Staf, die met het idee van een snelle doorstoot behept was, de soldaten mentaal op het verzet van de burgerbevolking had voorbereid. In de militaire handboeken werd aanbevolen heel streng op te treden. Er werd verwezen naar de houding van de Franse bevolking in 1870 en het minste gerucht i.v.m. burgerlijk verzet werd als geloofwaardig bestempeld. De omstandigheden ter plaatse (de door de Belgen en de Fransen te Tamines en Dinant opgezette verdedigingsstrategie, de extreme verwarring waarin de strijd in die twee steden verliep,...) leidden ertoe dat een vooropgezet idee werkelijkheid werd. Andere factoren, zoals het lijden van de Duitse soldaten, de zenuwachtigheid en de dronkenschap van tal van militairen, de sociale desorganisatie, het stimulerend effect dat het wapenbezit met zich brengt, de groepsdynamiek en de gehoorzaamheid aan de overheid hebben in een niet vast te stellen mate bijgedragen tot het losbarsten van geweld jegens de burgers.

Het ligt geenszins in onze bedoeling de gruwelijke feiten te Tamines en Dinant te rechtvaardigen, maar bepaalde elementen uit het onderzoek naar de oorzaken overstijgen de grenzen van die twee steden en dragen bij tot een bredere benadering van de gewelddaden waarvan de burgerbevolking in de Eerste Wereldoorlog het slachtoffer werd.

AURORE FRANÇOIS & FRÉDÉRIC VESENTINI

AN INVESTIGATION OF THE ORIGINS OF THE MASSACRES OF AUGUST 1914 IN
TAMINES AND DINANT

Tamines and Dinant were among the Belgian towns most profoundly effected by the German invasion of August 1914. Both towns experienced the execution of numerous civilians (384 at Tamines, 674 at Dinant) and the wounding of an unknown number of others as well as substantial material damage, due for the most part to the effects of bombardment, pillaging and fires. The suffering of civilians is of course inherent to any conflict, but such deliberate and arbitrary massacres were a distinctive feature of the Great War. Why then did the circumstances of the invasion create an environment favourable to reprisals of this kind ?

Working within the framework of current research being undertaken on “war culture” and the psycho-sociology of violence, this article seeks, on the basis of two undergraduate theses, to respond to this question. In particular it examines a source that has too often been neglected, namely the accounts provided by the victims of the events. The reconstruction of the events at Tamines and Dinant which can be achieved through the accounts of survivors contained in the Schmitz and Nieuwland dossier enables in the first instance new light to be shed on the German thesis that the massacres were provoked by the actions of “francs-tireurs”.

According to this account, enshrined in the official White Book of 1915, the sole real cause of the massacres at Tamines and Dinant was the actions of the local populations.

Though the examination of the events and their context demonstrates the impossibility of any large scale participation of local civilians in the fighting, the Belgian claim that such German accusations were no more than a retrospective justification appears to us to be questionable. The accounts of civilians demonstrate clearly that both in terms of the speeches made by the Germans and certainly of their actions, a large number of the German soldiers who participated in the massacres were convinced of the guilt of their victims. As both Fernand van Langenhove in 1917 and, more recently, Alan Kramer have pointed out, the German General Staff, eager to achieve a rapid advance, paid particular attention to preparing their soldiers to expect civilian resistance. In military manuals, they advocated an extreme severity against such actions, reminding German soldiers of the behaviour of the French population in 1870 and attaching credence to the slightest rumours of such actions. In addition, a number of circumstantial factors specific to the situation in Tamines and Dinant, notably the defensive strategies deployed by the French and Belgian armies and the atmosphere of extreme confusion in which the military conflict evolved in the two towns, served to transform the expectations of the German soldiers into reality.

The testimonies of the civilians as well as consideration of the context pertaining at the time of the invasion point to a number of distinctive factors in prompting the massacres, of which the simple juxtaposition of different elements proved to be the most decisive. The hardships endured by the German soldiers, the exhaustion and drunkenness of many of them, the social disorganisation provoked by the invasion and the stimulus provided by the retention of weapons were all factors which contributed, in degrees which it is impossible to measure, to the violent excesses carried out on the civilian populations. To this litany of factors must be added phenomena such as group dynamics and the decisive role played by a culture of obedience to authority.

Far from seeking to legitimise the massacres which took place at Tamines and Dinant, a number of the factors raised by our analysis transcend the events in the two towns and contribute in some way to a broader reflection on the atrocities, notably against civilian populations, which were committed by all of the participants in the Great War.

AXEL TIXHON & LAURENCE VAN YPERSELE

BLOED EN STENEN

De oorlogsmonumenten 1914-1918 in Wallonië

De omvang die de herdenkingen in Wallonië en ook elders in Europa aannemen toont aan dat de volkeren de herinnering aan die gebeurtenis willen bewaren. Met die oorlog moet er iets gedaan worden opdat men niet voor niets zou gestorven zijn, om een identiteit en een toekomst terug te vinden. De oorlog van 1914-1918 werd gekenmerkt door een verschrikkelijk en alles omvattend geweld. België, dat zich in het oog van de orkaan bevond, maakte kennis met de verschrikking van de loopgraven, maar ook met de moorden op onschuldige burgers in augustus 1914, de vernieling van verschillende steden, de wegvoering van burgers in 1916, de armoede, de honger en de systematische plunderingen in bezet gebied. België kwam geruïneerd en in diepe rouw uit het conflict. De gedenktekens, evenals de vurige verering die er rond ontstaat, liggen in het verlengde van die oorlog. Het komt er op aan dringend het zelfrespect en het vertrouwen in de wereld te herstellen om een maatschappij, een “samen zijn”, een Vaderland herop te bouwen dat zowel het land, de gemeente of een of andere instelling kan zijn. Het is een thema dat grenst aan de obsessie en steeds maar wordt herhaald. De soldaten en de weggevoerden hebben zich opgeofferd opdat we opnieuw normaal zouden kunnen leven. Zoals België hebben ze aanvaard plichtshalve te lijden en om het vaderland te bestendigen en het een toekomst te verzekeren. De verheerlijking van de Soldaat, van de Weggevoerde en van de Terechtgestelde geeft hun dood een zin: de opoffering voor het Vaderland. Dat nieuwe uit vuur en bloed geboren vaderland wordt op zijn beurt verheerlijkt door zijn als helden en/of martelaren gestorven kinderen. De figuur van de Soldaat staat weliswaar op het voorplan, maar neemt niet de hele herinneringsruimte in beslag, in tegenstelling met Noord-Frankrijk, waar er niet wordt herinnerd aan wat de burgerbevolking heeft doorstaan.

Al deze moeilijk te rechtvaardigen en te aanvaarden doden konden moeilijk worden voorgesteld met inachtneming van alle details i.v.m. de verschrikkingen die ze vaak hadden doorstaan. Vandaar dat de doodstrijd van de strijder of van de weggevoerde in een serene en rustige sfeer verloopt. Het zijn alleen de slachtoffers van de moorden van augustus 1914 die een ondraaglijke pijn veroorzaken en om wraak roepen. Geen een van die doden of gekwetsten is verminkt, vuil of lelijk. Ze roepen niet. Ze wenen niet. De soldaat sterft zonder vrees, in een onberispelijk uniform en zonder enig teken van pijn. De held sterft trouwens nooit alleen. Er is altijd iemand bij hem om hem in zijn doodstrijd bij te staan: wapenbroeders, het Vaderland of een goddelijke verschijning. Ten eeuwigden dage zullen stoeten er langs lopen om hun erkentelijkheid en hun verdriet te betuigen.

Al die gedenktekens zijn niet louter van funeraire aard, maar roepen ook op tot burgerzin en vaderlandsliefde. Alle richten ze zich tot doden, hun families en tot de toekomstige

generaties. Alle prijzen ze de toewijding en het vrij aanvaarde offer voor de gemeenschap. De gedenktekens hadden tot doel het geweld en de dood te exorciseren om het leed van de overlevenden te helpen verzachten. Door van die onnoemlijke slachtpartij telkens weer een “Grote Oorlog” te maken, waarbij het leed van de overlevenden als een ultieme, ophemelende hulde aan de slachtoffers wordt voorgesteld en het geweld en de dood worden genegeerd, hebben de gedenktekens het rouwproces niet vergemakkelijkt of een einde aan de oorlogcultus en zijn gewelddadigheden gemaakt.

AXEL TIXHON & LAURENCE VAN YPERSELE

BLOOD AND STONES

Memorials of the First World War in Wallonia

The scale of the commemorative movement which took place in Wallonia, in common with other areas of Europe, after the First World War demonstrates the urgency felt by the local populations to hold onto the memory of the war. For them it was a means of making sense of the conflict, of proving that the deaths had not been in vain and of recovering an identity and a future. The 1914-1918 war had been of an unprecedented and total violence : situated at the heart of the conflict, Belgium experienced not only the horror of the trenches but also the massacres of civilians in August 1914, the destruction of many towns, the deportations of civilians in 1916 and the misery, hunger and pillage inherent to its situation as an occupied country. Belgium emerged from this conflict ruined and in mourning. Hence, the erection of the monuments, and the fervour which subsequently surrounded them, has to be understood in the context of the logic of the war as well as providing a means of prolonging it. The objective was the urgent one of restoring a sense of self-esteem and of confidence in rebuilding a society, a collective being, a *patrie* which could be the country, the commune or some other institution. The theme rapidly became obsessive and repetitive : the soldiers and the deported civilians had sacrificed themselves so that we might live once again normally. Like Belgium itself, they had accepted their suffering out of a sense of duty and in order to ensure for their country a future and a permanence. The glorification of the soldiers, the deportees and the victims of executions gave a shared sense to their death as a sacrifice for the country. This new homeland, born out of fire and blood, in turn was glorified through this commemoration of its fallen sons as heroes or martyrs. If soldiers occupied the most prominent place in this new pantheon, they did not monopolise it. Unlike in the north of France, there was therefore no denial of the memory of the civilian populations and what they had endured.

All of these deaths, in themselves difficult to justify and to accept, could not be represented in all the details of the horrors that often accompanied them. Consequently, the deaths of the soldiers, and even of the deportees, were represented in a serene and consolatory manner. Only the victims of the massacres of August 1914 provoked an intolerable sorrow and were represented in a manner that demanded vengeance. But

none of these dead or wounded is disfigured, dirty or ugly; nor do they cry out or weep. The soldier dies without fear, dressed in an impeccable uniform, and appears to feel no pain. The hero, moreover, is never alone : he always has somebody – be it a brother in arms, the Homeland or a divine apparition – close to him to hear his last breath. For eternity, corteges arrive to pay their respects and express their sorrow.

All of these commemorative works possessed a character which was simultaneously funerary, civic and patriotic. They were addressed to all of the fallen, to their families as well as to subsequent generations and were intended to glorify devotion to, and sacrifice freely undertaken for, the cause of the community. In this way, the monuments sought to exorcise the violence and deaths in order to help the survivors to overcome their pain. But, in their determination to transform this nameless butchery into the “Great War”, to deny the violence and the deaths, and to represent the suffering of the survivors as the ultimate homage to the glory of the disappeared, the monuments failed to facilitate the process of mourning or to check the culture of war and violence.

STÉPHANIE CLAISSE

DE WEGGEVOERDE UIT DE GROTE OORLOG : EEN OMSTREDEN HELD
Een onderzoek in enkele gemeenten van Zuid-Luxemburg (België)

Werd de weggevoerde uit de Eerste Wereldoorlog als een held beschouwd? Dat is de vraag die men zou kunnen stellen wanneer men de gedenktekens voor de doden van 1914-1918 bekijkt en de lokale archieven onderzoekt.

De namen van de weggevoerden zijn weliswaar in het graniet gebeiteld, maar dan op een discrete wijze. Op standbeelden en bas-reliëfs zijn ze niet terug te vinden, evenmin als op de grafschriften. Op de oorlogsgedenktekens komen hun namen steeds na die van de strijders en van de geëxecuteerden. Soldaten en gefusilleerden krijgen alle lof toegevaaid, terwijl de gedeporteerde daarvan verstoken blijft. Van de door ons bestudeerde gemeenten is Tintigny de enige waar in 1923 een gedenkplaat voor de weggevoerden werd aangebracht. Maar ook hier blijft de tekst sober. Kan er sprake zijn van een toevallige terughoudendheid? Het antwoord ligt wellicht bij de gedeporteerden zelf.

Kort na de oorlog had de weggevoerde het niet makkelijk. Hij kon niet worden gelijkgesteld met een vrijwillige strijder en nog veel minder met een onschuldige gefusilleerde. Hij was een geval apart. Zijn lijdensweg had weinig gemeen met die van de twee voormelde categorieën.

Indien hij zijn verplicht verblijf in Duitsland overleefde leek hij min of meer verdacht. Daarenboven wist men niet goed wat ze ginds hadden uitgespookt: er waren er die voor de Duitsers hadden gewerkt en anderen dan weer niet. Volgens sommigen moest men het kaf van het koren scheiden.

Er waren dus “goede” en “slechte” weggevoerden. In de twintiger jaren werden de overleden gedeporteerden met alle eer begraven, terwijl de overlevenden alle moeite ter wereld hadden om erkend te worden. Op lokaal vlak b.v. moesten ze een attest van “goede gedeporteerde” voorleggen, waardoor ze hun trouw aan het Vaderland bewezen. Het gebeurde ook wel dat de verdiensten van de weggevoerde helemaal niet door de gemeenteoverheid werden erkend. Dit was het geval in Tintigny waar kort na de oorlog de gemeentesecretaris en de weggevoerden op gespannen voet met elkaar leefden.

Uit het onderzoek van verschillende bronnen blijkt dat de toestand van de gedeporteerden kort na de Eerste Wereldoorlog nogal complex en zeker niet benijdenswaardig was. Na internering in de kampen, na een ballingschap te hebben meegemaakt en een slechte behandeling te hebben ondergaan, moest hij zijn leed rechtvaardigen en bewijzen dat hij een “goede gedeporteerde” was geweest. In die omstandigheden hoeft het dan ook niet te verbazen dat sommige voormalige weggevoerden zich benadeeld en in de steek gelaten voelden. Vandaar hun strijd om een reële sociale erkenning te verkrijgen.

STÉPHANIE CLAISSE

THE DEPORTEE OF THE GREAT WAR : A CONTESTED HERO
The case of some communities of South Luxemburg (Belgium)

Was the deportee of the Great War a hero ? Or, more exactly, was he considered to be one ? This is the question which it is legitimate to pose when contemplating the memorials to the war dead of 1914-1918 and analysing the local archives.

Even where the names of the deportees are chiselled into the stone of monuments, their presence is at the very least discreet. Generally absent from statues and sculptures, homages to the deportees are scarcely more visible on the epitaphs : on war monuments the names of the deportees are invariably placed last, after the names of the soldiers and the executed. In contrast to the universal homage paid to the other two categories of victims, no inscription glorifies the deportees. In the communes studied in this article, the only text that mentions them and refers to those of them who died is the plaque to the honour of the deportees of Tintigny erected in 1923. Even in this case, however, the text remains somewhat reserved. Was this apparent reserve merely accidental ? In order to understand this relative discretion, it is perhaps necessary to study the deportees themselves.

In the aftermath of the Great War the situation of the deportees was not easy. As they could not be assimilated with the voluntary soldiers or the innocent victims of German executions, the deportees became a “special” and somewhat ambivalent case. In comparison with those who had sacrificed themselves voluntarily or those who had been unjustly put to death by the occupying power, the sufferings of the deportees inevitably seemed somewhat relative. Necessarily, when a deportee survived to return home, he

appeared to a greater or lesser degree “suspect”. Moreover, the hypothetical attitudes of the deportees (who included those who had accepted to work for the Germans and others who refused to do so) were so varied that in the eyes of some it seemed necessary to distinguish between the deserving and the undeserving.

From the post-war archives there emerges a contested image of the deportees : there was a clear division between “good” and “bad” deportees. Thus, while the bodies of those who had died in deportation were piously reburied, the deportees who had survived encountered obstacles in the way of receiving recognition. At a local level, for example, they were obliged to produce a certificate of “good behaviour” as a deportee, thereby providing proof of their loyalty to their country. Even worse, some communal authorities simply refused to recognise the status of the deportees. This was, for example the case at Tintigny where in the years following the war, there were clear tensions between the communal secretary and the former deportees.

Therefore, the picture which emerges from the different sources consulted is that the status of the deportee in the aftermath of the First World War was complex and, ultimately, unenviable. After having been deported to camps, experienced exile and harsh treatment, he returned home and found himself obliged to justify his suffering and, in effect, to prove that he had been a “good” deportee. In these circumstances, one can understand that some former deportees felt themselves to be to some extent the objects of suspicion or at least not sufficiently recognised. Subsequently this turned into a feeling of being unjustly treated or neglected, which in turn motivated their fight to obtain appropriate social recognition.

ERIC LAUREYS

LA SPOLIATION DES DIAMANTAIRES JUIFS À ANVERS, 1940-1944

Intérêts de l'économie de guerre allemande contre politique de désenjuivement ?

A la veille de la Seconde Guerre mondiale, le centre diamantaire d'Anvers était le plus important au monde. Dans une large mesure, la métropole devait ce statut aux immigrés juifs qui contrôlaient le commerce diamantaire mondial. L'importance des diamants s'accrut encore en temps de guerre parce qu'ils constituaient un indispensable facteur de production pour l'industrie de l'armement. De plus, les valeurs fortes qui étaient acquises sur le marché mondial en échange de diamants, étaient d'une importance cruciale dans l'optique d'un approvisionnement suffisant en matières premières pour l'industrie de guerre. Après avoir pris le contrôle du secteur diamantaire, l'occupant se trouva confronté à un pénible dilemme. Les plans d'éradication de l'influence juive sur l'industrie belge ne cadraient pas avec les priorités économiques préétablies. L'influence des Juifs sur le secteur diamantaire était telle que sans eux, ce dernier courait inéluctablement à sa perte. Les avantages escomptés pour l'Allemagne resteraient donc lettre morte.

Ceci explique que les diamantaires juifs jouirent d'un régime particulier : les mesures d'exclusion et de déportation furent, dans ce secteur, postposées. Un régime au départ bienveillant devait décider les diamantaires juifs, qu'ils aient fui à l'étranger ou non, à reprendre leurs activités à Anvers et surtout à faire connaître l'étendue de leurs stocks. Alors seulement, leurs entreprises étaient à même d'être liquidées, les stocks de diamants saisis et les diamantaires déportés.

Il est remarquable de constater que les diamants pillés furent dans tous les cas vendus à l'Allemagne et que le produit de cette vente tomba après la Libération entre des mains belges. Par ailleurs, certains lots de diamants furent retrouvés en Allemagne par les Alliés. Les diamantaires juifs ayant survécu à la guerre furent, de ce fait, mieux dédommagés que leurs compagnons d'infortune impliqués dans d'autres secteurs d'activité.

ERIC LAUREYS

THE EXPROPRIATION OF JEWISH DIAMOND MERCHANTS IN ANTWERP, 1940-1944

A conflict between the German war economy and the anti-Jewish policy ?

The diamond centre of Antwerp was on the eve of the Second World War the most important in the world, a status which it owed in large measure to the immigrant Jewish community who controlled the worldwide trade in diamonds. In general terms, the importance of diamonds increases in wartime because they are an indispensable manufacturing element in the armaments industry. Moreover, the high prices at which diamonds were traded on world markets during the war gave them a crucial importance in ensuring sufficient provisioning in raw materials for the war industries. After having taken control of the diamond sector, the German occupation authorities therefore found themselves confronted by a painful dilemma. Their plans for the eradication of Jewish influence within Belgian industry were in opposition to their predetermined economic priorities. The influence of the Jewish community over the diamond sector was such that without them the diamond industry would collapse and the anticipated advantages for Germany would therefore remained unfulfilled.

These considerations explain why the Jewish diamond merchants enjoyed a special status and that the exclusion and deportation measures were postponed in their sector. The initially favourable regime imposed on them was intended to encourage the Jewish diamond merchants, whether they had fled abroad or not, to resume their activities in Antwerp and more especially to reveal the extent of their stocks. Only then would their companies be liquidated, the stocks of diamonds seized and the diamond merchants themselves deported.

It is remarkable to note that all the diamonds pillaged in this way were sold to Germany and that the products of these sales fell after the Liberation into Belgian hands. In ad-

dition, certain of the diamonds were recovered in Germany by the Allied armies. Thus, those Jewish diamond merchants who survived the war were, consequently, better compensated than those Jewish businessmen active in other industrial sectors.

VINCENT GEENS

EEN TIJD VAN BEGOOCHELINGEN

De filmambities van Henri Storck, van 1907 tot 1940

In dit biografisch artikel worden de relaties tussen een artiest en België onderzocht, waarbij Henri Storck in de culturele en ideologische context van zijn tijd wordt geplaatst. Hij wordt terecht beschouwd als een van de meesters van de documentaire en antropologische film, als een pionier van de sociale en politieke film en als een van de grondleggers van de film over kunst. Hij was bovendien van plan in België een echte filmindustrie op te richten en lange speelfilms te realiseren die wereldwijd zouden kunnen getoond worden. Als kleinburger, sterk gehecht aan waarden zoals vrijheid, gematigdheid, vooruitgang en onafhankelijkheid en afkerig van vernederende omgangsvormen en van conformisme, ging Henri Storck tot in 1940 vaak om met artiesten en handelaars, de syndicale wereld en het patronaat, de uiterst linkse milieus en het Koninklijk Paleis, de staatslui, de rijke bourgeoisie en de arbeiders. In zijn werk behandelde hij verschillende tijdsgebonden aspecten van België, terwijl zijn dromen van filmer en zijn streven naar roem hem naar Parijs en (bijna) naar Hollywood leidden.

Henri Storck werd op 5 september 1907 te Oostende geboren. Door de betoverende aanwezigheid van de Noordzee leerde hij te kijken, terwijl belangrijke schilders (Ensor, Spilliaert, Permeke) en veeleisende mentoren hem al heel vroeg een uitzonderlijke esthetische opvoeding meegaven. Als filmfanaat leidde hij een belangrijke filmclub te Oostende, alvorens zelf, eerst als liefhebber en daarna als professioneel, films te gaan maken. De jonge Storck was eveneens een actief lid van de communistische partij. Zijn eerste surrealistisch en door zijn opvattingen over de zuivere filmkunst getinte werken, lagen helemaal in de lijn van de Europese avant-gardefilm. Van 1931 tot 1933 waagde Henri Storck zijn kans in Parijs. Onder de invloed van het Parijse artistieke en communistische milieu oriënteerde hij een deel van zijn productie in de richting van de sociale, geëngageerde en aanklagende film. Met *Misère au Borinage* die hij in 1933 draaide, stapte hij de filmgeschiedenis binnen en verkreeg hij eigenaardig genoeg daarvoor in België het benijdenswaardige, maar hinderlijke statuut van ‘officiële cineast’.

In 1934 installeerde hij zich definitief in Brussel en stichtte er samen met zakenman René-Ghislain Le Vaux een productie- en distributiebedrijf : de CEP. De wil en de noodzaak om van de film te kunnen leven versoepelden zijn oorspronkelijk radicalisme. Voor de CEP realiseerde hij enkele opmerkelijke films. Zijn droom bestond er echter in dit “Belgische nest” te verlaten en zijn carrière enige tijd in Hollywood voort te zetten, waarvan hij dan als een beroemd en goed geschoold iemand zou terugkeren om

in België een filmindustrie te starten. De ambitie van het project *Bula Matari* dat de CEP vanaf 1939 vruchteloos in Hollywood probeerde te doen produceren, verklaart het grote deel dat de films op bestelling in zijn catalogus innemen, films waarvan Storck nauwelijks het vaderschap opeiste en die zuiver om den brode waren gedraaid. De ideologische dimensie van *Bula Matari*, waarin de militaire verovering van Kongo en het imperialistische prestige van het blanke ras worden geprezen, is verrassend voor iemand van de linkerzijde, een notoir antifascist en pacifist, die de ellende in de Borinage en de kapitalistische uitbuiting aan de kaak stelde, zelfs indien die visie van Afrika past in het kader van de mentaliteit die er in zijn tijd heerste. Die ideologische soepelheid, die eveneens in zijn activiteiten tijdens en na de Tweede Wereldoorlog tot uiting kwam, zullen we later nog onderzoeken.

VINCENT GEENS
THE UTOPIA ERA

The cinematographic ambition of Henri Storck, from 1907 to 1940

This biographical article has the ambition of studying the relationship between the artist and Belgium by placing Henri Storck in the cultural and ideological context of his age. Rightly regarded as one of the masters of documentary and anthropological cinema, a pioneer of social and political film as well as one of the inventors of films on artistic subjects, Henri Storck conceived the ambition at an early stage of creating a real cinema industry in Belgium in order to produce full-length films capable of attracting a worldwide audience. Up until 1940, Henri Storck as a *petit bourgeois* strongly rooted in the values of liberty, moderation, progress and independence as well as a rebel against reductionist labels and conformism, mixed with artists and businessmen, trade unionists and industrialists, the extreme left and the Royal Palace, statesmen, prosperous bourgeois and workers. His work confronting numerous aspects of Belgium had durable importance while his dreams of glory as a film-maker led him to Paris and (almost) to Hollywood.

Henri Storck was born in Ostende on 5 September 1907. The entrancing presence of the North Sea captured his attention while a number of major painters (Ensor, Spillaert, and Permeke) and demanding mentors imposed on him at an early age an exceptional aesthetic education. Passionately interested in cinema, he was the moving spirit behind an important cinema club at Ostende before transforming himself into an amateur and subsequently professional film-maker. At the same time, he associated with Communists. His first works, influenced by surrealism and conceptions of pure cinema, placed him in the tradition of the European cinematic avant-garde. From 1931 to 1933, Henri Storck sought to make a career in Paris. The ferment of artistic and Communist influences in the French capital made itself felt in one part of his output, which took the form of a committed and denunciatory social cinema. This was exemplified by *Misère au Borinage*, produced in 1933, which definitively established the name of Henri Storck in the history

of cinema and which paradoxically also contributed to a large degree of his much envied and somewhat burdensome post-war reputation as the “official film-maker” of Belgium.

In 1934, Storck established himself definitively at Brussels and founded with the businessman René-Ghislain Le Vaux a production and distribution house : the CEP. His desire and necessity to live from the world of film softened his initial cinematographic ambitions but he produced a number of important works for the CEP. Nevertheless, his ambition remained to escape from “the hole of Belgium” and to pursue for a while his career at Hollywood before returning, bathed in glory and with a training at the best possible school, to create a Belgian cinematographic industry. His preoccupation with the film *Bula Matari* that the CEP unsuccessfully sought to have produced in Hollywood from 1939 onwards explained the large part which commissioned films had in the output of the CEP, films in which Storck often barely admitted his role given their emphatically commercial character. The ideological character of *Bula Matari* is somewhat surprising in a figure of the left and a notorious anti-fascist and pacifist, who had denounced the misery in the Borinage and capitalist exploitation. Storck chose to glorify the military conquest of the Congo and the imperialist prestige of the white race, even if this vision of Africa formed part of the mentality of the age. In a subsequent study, we shall analyse this ideological flexibility, which was also evident in his actions during and after the Second World War.

PASCAL DELOGE

ECONOMIE EN BUITENLANDSE VEILIGHEID

Groot-Brittannië en de wederopbouw van het Belgisch leger kort na de Tweede Wereldoorlog

Op het einde van de Tweede Wereldoorlog zag het er naar uit dat Groot-Brittannië van zijn traditionele politiek van continentale niet-gebondenheid zou afstappen om België bij zijn militaire heropbouw bij te staan. Beide partners kwamen overeen de samenwerking op twee niveaus te realiseren : de her oprichting van een Belgische militaire infrastructuur en de deelname van België aan de bezetting van Duitsland in de Britse zone dankzij de nieuwe eenheden. Op basis van haar plannen in oorlogstijd hoopte de Belgische regering ook op een regionale samenwerking.

De beweegredenen van Groot-Brittannië waren van militaire, politieke maar ook van economische aard. Enerzijds wilde Londen dankzij de Belgische bijdrage besparen op militair personeel en, anderzijds, zag het in de overeenkomst een mogelijkheid afgedankt Brits legersurplus aan België te verkopen. De Britten rekenden er ook op dat België voor nieuw materiaal bij hen zou aankloppen, eens het oude van bij de aankoop reeds gedeclasseerde materieel zou moeten vernieuwd worden. Voor België ging het er van een economisch standpunt uit om, over een uitrusting te beschikken dat het zelf niet kon produceren.

Vanaf het einde van 1947 moest het Verenigd Koninkrijk, dat door de oorlogsjaren was uitgeblust en zijn ambitie van wereldmacht niet langer kon waarmaken, zijn plannen herzien. Met als gevolg dat het de ingevolge het akkoord van 9 november 1944 overeengekomen heruitrusting van de Belgische land- en luchtmacht niet kon verwezenlijken. Terwijl de internationale spanning steeg, richtte België zich tot de Verenigde Staten en oriënteerde zich naar een reorganisatie van zijn troepen naar Amerikaans model. Dit betekende meteen het einde van het Britse leadership in het Belgische leger.

De oorlogskontekst versterkte die tendens en leidde tot een westerse herbewapening waaraan België met zijn “economisch mirakel” volgens de Britten, die met financiële en productie-moeilijkheden te kampen hadden, onvoldoende deelnam. Er werd beroep gedaan op de Belgische nijverheid en financiën, waardoor Belgische industriëlen wellicht de mogelijkheid kregen hun militaire activiteiten te ontwikkelen.

De Britse politiek tegenover Duitsland, die o.m. door economische overwegingen werd bepaald (de bezettingszone minder op de schatkist laten wegen), leidde tot beslissingen die voor de Belgische militairen moeilijk te aanvaarden waren, zoals de terugkeer van Duitsers op belangrijke posten en de verdubbeling van de Belgische bezettingssector.

De veiligheidssamenwerking tussen Londen en Brussel na 1945 was dus in grote mate ondergeschikt aan de economische toestand en beïnvloed door de ontluikende Koude Oorlog.

PASCAL DELOGE

ECONOMY AND EXTERNAL SECURITY

The British involvement in the Belgian Army in the aftermath of the Second World War

At the end of the Second World War, Great Britain appeared to abandon its traditional policy of non-engagement in continental commitments in order to assist Belgian military reconstruction. Two areas of co-operation were established between the new partners: the reconstruction of the Belgian military forces, and the participation by means of these new units of Belgium in the British zone of occupation in Germany. For the Belgian government, it was still hoped that this would develop into a regional co-operation as had been envisaged in its planning during the war years.

The motivation of the British authorities were military and political but also economic. Foremost among their objectives was the reduction in military manpower that London hoped to achieve through the participation of the Belgian forces in the occupation of Germany. Secondly, however, there was the advantage in selling war surplus material to Belgium as well as the hope of selling new material to Belgium once the second-hand

equipment had become obsolete. For Belgium, on the other hand, the motivation from an economic point of view was to possess equipment that it was unable to produce itself.

But Great Britain, exhausted by the war years and unable to sustain its pretensions to be a world power, was obliged to review its commitments from the end of 1947 and to abandon the policy of re-equipping the Belgian land and air forces implemented after the agreement of 9 November 1944. With international tension increasing, Belgium henceforth turned towards the United States and began to reorganise its troops on American models. This marked the end of British leadership over the Belgian army.

As a process of Western rearmament got under way, encouraged by the atmosphere of impending war, so Belgium, and more especially its “economic miracle”, were accused by the British decision-makers, whose own financial and production difficulties were beginning to become evident, of failing to play a sufficient part in the Western defence effort. Belgian industry and finance were therefore called upon to take part, probably thereby enabling Belgian industrialists to expand their military activities.

At the same time, the policy of London towards Germany, motivated in part by the economic consideration of reducing the burden of the policy of occupation on the British Treasury, resulted in decisions which the Belgian soldiers found difficult to swallow, such as the return of Germans to positions of responsibility and the doubling of the size of the Belgian sector of occupation.

In the three domains of post-war co-operation between London and Brussels over security, economic factors therefore played a determining role and found themselves influenced by the burgeoning Cold War climate.